

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ

Харківський національний університет внутрішніх справ

Факультет № 3

Кафедра педагогіки та психології

РОБОЧА ПРОГРАМА

навчальної дисципліни **«Психологічне консультування в
мультикультуральному суспільстві»**
обов'язкових компонент другого (магістерського)
рівня вищої освіти, галузь знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»,
спеціальність 053 «Психологія»

Харків 2023

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 30.08.2023 № 7

СХВАЛЕНО

Вченою радою факультету № 3
Протокол від 29.08.2023 № 8

ПОГОДЖЕНО

Секцією науково-методичної ради
з гуманітарних та соціально-
економічних дисциплін ХНУВС
Протокол від 29.08.2023 № 7

Розглянуто на засіданні кафедри педагогіки та психології
(Протокол від 29.08.2023 № 13)

Розробники:

Професор кафедри педагогіки та психології факультету № 3 ХНУВС,
доктор психологічних наук, професор – Мілорадова Н.Е.

Рецензенти:

1. Доцент кафедри педагогіки та психології управління соціальними системами ім. акад. І.А. Зязюна Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут», кандидат психологічних наук, доцент – Богдан Ж.Б.

2. Доцент кафедри педагогіки та психології факультету № 3 ХНУВС, кандидат психологічних наук, доцент – Доценко В.В.

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Шифри та назви галузі знань, код та назва спеціальності, ступень вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни
Кількість кредитів ECTS – 3,0 Загальна кількість годин – 90 Кількість тем – 8		Навчальний курс № 1 Семестр № 1 Вид контролю: екзамен
Розподіл навчальної дисципліни за видами занять:		
денна форма навчання Лекційні заняття – 10 год; Практичні заняття – 20 год; Самостійна робота – 60 год; Індивідуальні завдання		

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни «Психологічне консультування в мультикультуральному суспільстві» є розуміння закономірностей функціонування культурних систем і механізмів їх впливу на поведінку клієнтів, формування навичок ефективного консультування, незалежно від культурних відмінностей.

Основними завданнями вивчення дисципліни «Психологічне консультування в мультикультуральному суспільстві» є: цілеспрямоване оволодіння слухачами теоретичними знаннями з мультикультурального консультування, а також формування вмій і навичок проведення консультативної бесіди з різними категоріями клієнтів

Міждисциплінарні зв'язки: загальна психологія, психодіагностика, клінічна психологія, соціальна психологія, вікова психологія, основи практичної психології, психологія сім'ї, психологія девіантної поведінки, основи психологічної корекції та психотерапії, основи психологічного консультування, конфліктологія, соціальні та політичні конфлікти, сучасні психологічні практики, етнопсихологія.

Очікувані результати навчання: в результаті вивчення навчальної дисципліни здобувач повинен:

Знати:

- базові поняття консультативної психології;
- основні тенденції в сучасній практиці психологічного консультування;

- особливості психологічного консультування в соціокультурному контексті;

- сучасні культуродоцільні методи консультативної роботи;

- особливості консультування при роботі з окремими культурними групами;

- особливості консультування людей похилого віку;

- моделі становлення сексуальної ідентичності

- особливості консультування мігрантів

Вміти :

- вільно володіти поняттями та категоріями, що розкривають суть предмету;

- орієнтуватись в основних теоретичних положеннях та практичних методах консультативної психології;

- володіти техніками проведення консультативної бесіди в мультикультуральному та плюралістичному суспільстві.

- опрацьовувати інформаційні джерела з нових методів та методик психологічного супроводу реабілітації людини

- застосувати одержані знання в практичній діяльності;

- творчо підходити до вирішення навчальних консультативних ситуацій.

Програмні компетентності, які формуються при вивченні навчальної дисципліни:	
Інтегральна компетентність	Здатність вирішувати складні завдання і проблеми у процесі навчання та професійної діяльності у галузі психології, що передбачає проведення досліджень та/або здійснення інновацій і характеризується комплексністю та невизначеністю умов і вимог.
Загальні компетентності	ЗК1. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях ЗК4. Уміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми. ЗК5. Цінування та повага різноманітності та мультикультурності. ЗК6. Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів). ЗК7. Здатність діяти соціально відповідально та свідомо
Спеціальні (фахові) компетентності	СК3. Здатність обирати і застосовувати валідні та надійні методи наукового дослідження та/або доказові методики і техніки практичної діяльності. СК4. Здатність здійснювати практичну діяльність (тренінгову, психотерапевтичну, консультаційну, психодіагностичну та іншу залежно від спеціалізації) з використанням науково верифікованих методів та технік. СК8. Здатність оцінювати межі власної фахової компетентності та підвищувати професійну кваліфікацію. СК9. Здатність дотримуватися у фаховій діяльності норм

	професійної етики та керуватися загальнолюдськими цінностями. СК11. Здатність розробляти та впроваджувати інноваційні методи психологічної допомоги клієнтам у складних життєвих ситуаціях.
--	--

3 Програма навчальної дисципліни

Тема № 1. Мультикультуральний підхід у психологічному консультуванні.

Консультування в культурно і етнічно різноманітному світі. Поняття психологічного консультування та його особливості. Визначення культури і мультикультурального консультування. Принципи ефективного кросскультурного консультування.

Труднощі мультикультурального консультування. Спірні питання мультікультурального консультування. Умови надання продуктивної допомоги клієнтам. Аспекти взаємовідносин консультанта та клієнта в межах мультикультурального консультування.

Тема № 2. Основні тенденції в сучасній практиці психологічного консультування.

Індигенізація і універсалізація як головні тенденції в сучасній практиці психологічного консультування. Релігійні та філософські підстави індигенізації. Клінічні підстави індигенізації. Культурно-специфічні розлади та синдроми.

Тема № 3. Культуродоцільні методи консультативної роботи

Культуродоцільний підхід та його особливості. Методи, засновані на народних традиціях, звичаях або ритуалах. Методи, що ґрунтуються на використанні творчих ресурсів особистості. Методи, що виходять з аксіологічних засад певного соціокультурного середовища.

Тема № 4. Особливості консультування при роботі з окремими категоріями клієнтів

Базові принципи міжнародного консультування. Особливості міжнародного консультування. Адаптація дій консультанта до культурних традицій. Особливості консультування людей похилого віку. Консультування і питання статі. Особливості консультування мігрантів.

4. Структура навчальної дисципліни

4.1.1. Розподіл часу навчальної дисципліни за темами (денна форма навчання)

Номер та назва навчальної теми	Кількість годин, відведених на вивчення навчальної дисципліни						Вид контролю
	Всього	з них:					
		лекції	Семінарські заняття	Практичні заняття	Лабораторні заняття	Самостійна робота	
Семестр № 2							
Тема №1. Мультикультуральний підхід у психологічному консультуванні.	20	2		4		14	екзамен
Тема № 2. Основні тенденції в сучасній практиці психологічного консультування.	18	2		4		14	
Тема № 3. Культуродоцільні методи консультативної роботи	18	2		4		14	
Тема № 4. Особливості консультування при роботі з окремими категоріями клієнтів	18	4		8		18	
Всього:	90	10		20	-	60	

4.1.3. Питання, що виносяться на самостійне опрацювання

Перелік питань до тем навчальної дисципліни		Література:
	Тема № 1 «Мультикультуральний підхід у психологічному консультуванні».	
	<ol style="list-style-type: none"> 1. Консультативний процес та його структура. 2. Визначити в чому полягає мультикультуральний підхід у психологічному консультуванні. 3. Розглянути визначення культури і мультикультурального консультування. 1. Проаналізувати базові принципи ефективного кросскультурного консультування. 2. Проаналізувати в чому полягають труднощі мультикультурального консультування. 3. Визначити спірні питання мультикультурального консультування. 4. Розглянути аспекти взаємовідносин консультанта та клієнта в межах мультикультурального консультування. 	Основна: 1,2,4,5-10 Допоміжна: 1,4,6-12 Інформаційні ресурси в Інтернеті: 4-6
	Тема №2. «Основні тенденції в сучасній практиці психологічного консультування».	
	<ol style="list-style-type: none"> 1. Проаналізувати головні тенденції в сучасній практиці психологічного консультування. 2. Визначити особливості індигенізації і універсалізації як головних тенденції в сучасній практиці психологічного консультування. 3. Проаналізувати в чому полягають релігійні та філософські підстави індигенізації. 4. Визначити клінічні підстави індигенізації. 5. Розглянути ознаки та прояви культурно-специфічних розладів та синдромів. 	Основна: 1,2,4,5-10 Допоміжна: 1,4,6-12 Інформаційні ресурси в Інтернеті: 4-6
	Тема № 3 «Культуродоцільні методи консультативної роботи».	
	<ol style="list-style-type: none"> 1. Визначити в чому полягають особливості культуродоцільного підходу у консультуванні. 2. Проаналізувати методи консультування, що засновані на народних традиціях, звичаях або ритуалах. 3. Проаналізувати методи консультування, що ґрунтуються на використанні творчих ресурсів 	Основна: 2, 4-10 Допоміжна: 2,6-14 Інформаційні ресурси в Інтернеті: 4,5, 7-12

	особистості. 4. Проаналізувати методи консультування, що виходять з аксіологічних засад певного соціокультурного середовища.	
	Тема № 4. «Особливості консультування при роботі з окремими культурними групами».	
	1. Визначити та проаналізувати базові принципи міжнародного консультування. 2. Розглянути особливості міжнародного консультування. 3. Проаналізувати особливості адаптації дій консультанта до культурних традицій. 4. Розглянути основні теорії «відносності» старіння. 5. Похилий вік. Потреби літніх людей. 6. Визначити особливості консультування літніх людей. 7. Розглянути в чому полягають особливості консультування жінок та консультування чоловіків. 8. Проаналізувати психотерапевтичні підходи до роботи з представниками сексуальних меншин. 9. Визначення міграції, її види та функції. 10. Проаналізувати соціально-психологічні чинники та закономірності міграції. 11. Особливості надання психологічної допомоги вимушених мігрантів.	Основна: Допоміжна: 1-4,6-12 Інформаційні ресурси в Інтернеті: 1-6

5. Індивідуальні завдання

5.1. Ессе за темою по вибору слухача

1. Описати умови надання продуктивної допомоги клієнтам в межах мультикультурального консультування.
2. Проаналізувати особливості старіння і специфічні зміни емоційної сфери.
3. Розглянути основні типи пристосування до старості
4. Визначити фактори розвитку когнітивних функцій в період пізньої дорослості і старості
5. Проаналізувати психічні порушення в період пізньої дорослості і старості
6. Описати фактори, що визначають поведінку людини в період пізньої дорослості і старості.
7. Описати моделі становлення сексуальної ідентичності
3. Розглянути гендерні особливості «Я-концепції» особистості.

4. Визначити особливості гомофобії і гетеросексизму.
8. Описати індикатори просторової мобільності людей.
9. Особливості адаптації мігрантів до нового соціокультурного середовища.
10. Визначити наслідки міграції.

6. Методи навчання

- конспектування лекцій та самостійне опрацювання лекційного матеріалу за власним конспектом лекцій;
- підготовка до практичних занять;
- підготовка тематичних повідомлень;
- участь у групових дискусіях;
- вирішення творчих практичних завдань.

Самостійна робота за кожною темою передбачає вивчення:

- наукової літератури за темою та опрацювання визначених питань.

Індивідуальна робота передбачає підготовку доповідей, виконання наукових робіт у вигляді розробки програми тренінгу та його проведенні.

7 Перелік питань та завдань, що виносяться на підсумковий контроль (екзамен)

1. Психологічне консультування. Визначення та особливості.
2. Визначення культури і мультикультурального консультування.
3. Особливості консультування в культурно і етнічно різноманітному світі.
4. Принципи ефективного кросскультурного консультування.
5. Індигенізація і універсалізація як головні тенденції в сучасній практиці психологічного консультування.
6. Релігійні та філософські підстави індигенізації.
7. Клінічні підстави індигенізації.
8. Культурно-специфічні розлади та синдроми.
9. Труднощі мультикультурального консультування.
10. Спірні питання мультікультурального консультування.
11. Умови надання продуктивної допомоги клієнтам.
12. Аспекти взаємовідносин консультанта та клієнта в межах мультикультурального консультування.
13. Культуродоцільний підхід та його особливості.
14. Методи, засновані на народних традиціях, звичаях або ритуалах.
15. Методи, що ґрунтуються на використанні творчих ресурсів особистості.
16. Методи, що виходять з аксіологічних засад певного соціокультурного середовища.
17. Базові принципи міжнародного консультування.
18. Особливості міжнародного консультування.

19. Адаптація дій консультанта до культурних традицій.
20. Похилий вік. Потреби літніх людей.
21. Теорії «відносності» старіння.
22. Консультування літніх людей.
23. Старіння і специфічні зміни емоційної сфери.
24. Я-концепція пізньої дорослості
25. Фактори, що визначають поведінку людини в період пізньої дорослості і старості
26. Основні типи пристосування до старості
27. Консультування жінок.
28. Консультування чоловіків.
29. Консультування і сексуальна орієнтація.
30. Моделі становлення сексуальної ідентичності
31. Гендерні особливості я-концепції
32. Психотерапевтичні підходи до роботи з представниками сексуальних меншин
33. Визначення міграції, її види та функції.
34. Індикатори просторової мобільності людей. Адаптація мігрантів до нового соціокультурного середовища.
35. Наслідки міграції. Соціально-психологічні чинники та закономірності міграції.
36. Особливості надання психологічної допомоги вимушених мігрантів.

8. Критерії та засоби оцінювання результатів навчання здобувачів

Контрольні заходи оцінювання результатів навчання включають в себе поточний та підсумковий контроль.

Засобами оцінювання результатів навчання можуть бути: екзамени; тести; інші види індивідуальних та групових завдань.

Поточний контроль.

До форм поточного контролю належить оцінювання:

- рівня знань під час практичних занять;
- якості виконання індивідуальної та самостійної роботи.

Поточний контроль здійснюється під час проведення семінарських занять і має на меті перевірку набутих здобувачем вищої освіти (далі – здобувач) знань, умінь та інших компетентностей з навчальної дисципліни.

У ході поточного контролю проводиться систематичний вимір приросту знань, їх корекція. Результати поточного контролю заносяться викладачем до журналів обліку роботи академічної групи за національної системою оцінювання («відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно»).

Оцінки за самостійну та індивідуальну роботу виставляються в журналі обліку роботи академічної групи окремою графою за національною системою оцінювання («відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно»). Результати цієї роботи враховуються під час виставлення підсумкових оцінок.

При розрахунку успішності здобувачів в Університеті враховуються

такі види робіт: навчальні заняття (семінарські; самостійна та індивідуальна роботи (виконання домашніх завдань, ведення конспектів першоджерел та робочих зошитів, підготовка рефератів, публікацій, виступи на наукових конференціях, семінарах та інше); контрольні роботи (виконання тестів, контрольних робіт у формі, передбаченій в робочою програмою навчальної дисципліни). Вони оцінюються за національною системою оцінювання («відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно»).

Здобувач, який отримав оцінку «незадовільно» за навчальні заняття або самостійну роботу, зобов'язаний перескласти її.

Загальна кількість балів (оцінка), отримана здобувачем за семестр перед підсумковим контролем, розраховується як середньоарифметичне значення з оцінок за навчальні заняття та самостійну роботу, та для переводу до 100-бальної системи помножується на коефіцієнт **10**.

$$\text{Загальна кількість балів (перед підсумковим контролем)} = \left(\frac{\text{Результат навчальних занять за семестр} + \text{Результат самостійної роботи за семестр}}{2} \right) * 10$$

Підсумковий контроль.

Підсумковий контроль проводиться з метою оцінки результатів навчання на певному ступені вищої освіти або на окремих його завершених етапах.

Для обліку результатів підсумкового контролю використовується поточно-накопичувальна інформація, яка реєструється в журналах обліку роботи академічної групи. Результати підсумкового контролю з дисциплін відображаються у відомостях обліку успішності, навчальних картках здобувачів, залікових книжках. **Присутність здобувачів на проведенні підсумкового контролю (заліку, екзамену) обов'язкова.** Якщо здобувач вищої освіти не з'явився на підсумковий контроль (залік, екзамен), то науково-педагогічний працівник ставить у відомість обліку успішності відмітку «не з'явився».

Підсумковий контроль (екзамен, залік) оцінюється за національною шкалою. Для переводу результатів, набраних на підсумковому контролі, з національної системи оцінювання в 100-бальну вводиться коефіцієнт **10**, таким чином максимальна кількість балів на підсумковому контролі (екзамені, заліку), які використовуються при розрахунку успішності здобувачів, становить - **50**

Підсумкові бали з навчальної дисципліни визначаються як сума балів, отриманих здобувачем протягом семестру та балів, набраних на підсумковому контролі (екзамені, заліку).

$$\text{Підсумкові бали навчальної дисципліни} = \text{Загальна кількість балів (перед підсумковим контролем)} + \text{Кількість балів за підсумковим контролем}$$

Здобувач вищої освіти, який під час складання підсумкового контролю (екзамен, залік) отримав незадовільну оцінку, складає його повторно. Повторне складання підсумкового екзамену чи заліку допускається не більше двох разів з кожної навчальної дисципліни: один раз – викладачеві, а другий – комісії, до складу якої входить керівник відповідної кафедри та 2-3 науково-педагогічних працівника.

Якщо дисципліна вивчається протягом двох і більше семестрів з семестровим контролем у формі екзамену чи заліку, то результат вивчення дисципліни в поточному семестрі визначається як середньоарифметичне значення балів, набраних у поточному та попередньому семестрах.

$$\frac{\text{Підсумкові бали навчальної дисципліни}}{2} = \frac{\text{Підсумкові бали за поточний семестр}}{2} + \frac{\text{Підсумкові бали за попередній семестр}}{2}$$

Вимоги до здобувачів стосовно засвоєння змісту навчальної дисципліни, а саме: кількість оцінок, яку він повинен отримати під час аудиторної роботи, самостійної або індивідуальної роботи:

Робота під час навчальних занять	Самостійна та індивідуальна робота	Підсумковий контроль
Отримати не менше 3 позитивних оцінок	Розробити програму тренінгу.	Отримати за підсумковий контроль не менше 30 балів

9. Шкала оцінювання: національна та ECTS

Оцінка в балах	Оцінка за національною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS	
		Оцінка	Пояснення
97 – 100	Відмінно («зараховано»)	A	„Відмінно” – теоретичний зміст курсу освоєний цілком , необхідні практичні навички роботи з освоєним матеріалом сформовані, всі навчальні завдання, які передбачені програмою навчання виконані в повному обсязі, відмінна робота без помилок або з однією незначною помилкою.
94 – 96			
90 – 93			
85 – 89	Добре («зараховано»)	B	„Дуже добре” – теоретичний зміст курсу освоєний цілком , необхідні практичні навички роботи з освоєним матеріалом в основному сформовані, всі навчальні завдання, які передбачені програмою навчання виконані , якість виконання більшості з них оцінено числом балів, близьким до максимального , робота з двома - трьома незначними помилками.
80 – 84			
75 – 79		C	„Добре” – теоретичний зміст курсу освоєний цілком , практичні навички роботи з освоєним матеріалом в основному сформовані, всі навчальні завдання, які передбачені програмою навчання виконані , якість виконання жодного з них не оцінено мінімальним числом балів, деякі види завдань виконані з помилками , робота з декількома незначними помилками, або з однією – двома значними помилками.

70–74	Задовільно («зараховано»)	D	„Задовільно” – теоретичний зміст курсу освоєний не повністю , але прогалини не носять істотного характеру, необхідні практичні навички роботи з освоєним матеріалом в основному сформовані, більшість передбачених програмою навчання навчальних завдань виконано , деякі з виконаних завдань, містять помилки , робота з трьома значними помилками.
65–69			
60–64		E	„Достатньо” – теоретичний зміст курсу освоєний частково , деякі практичні навички роботи не сформовані , частина передбачених програмою навчання навчальних завдань не виконані , або якість виконання деяких з них оцінено числом балів, близьким до мінімального , робота, що задовольняє мінімуму критеріїв оцінки.
40–59	Незадовільно («не зараховано»)	FX	„Умовно незадовільно” – теоретичний зміст курсу освоєний частково , необхідні практичні навички роботи не сформовані , більшість передбачених програм навчання, навчальних завдань не виконано , або якість їхнього виконання оцінено числом балів, близьким до мінімального ; при додатковій самостійній роботі над матеріалом курсу можливе підвищення якості виконання навчальних завдань (з можливістю повторного складання), робота, що потребує доробки
21–40			
1–20		F	„Безумовно незадовільно” – теоретичний зміст курсу не освоєно , необхідні практичні навички роботи не сформовані , всі виконані навчальні завдання містять грубі помилки , додаткова самостійна робота над матеріалом курсу не приведе до значимого підвищення якості виконання навчальних завдань, робота, що потребує повної переробки

10. . Рекомендована література (основна, допоміжна), інформаційні ресурси в інтернеті

Основна

1. Данилюк І. В. Етнічна психологія як галузь наукового знання: історико-теоретичний вимір: [монографія]. К. : “САММІТ.КНИГА”, 2010. 432 с.
2. Каліна Н.Ф. Психотерапія : підручник : Затверджено МОН України. К. : Академвидав, 2010. 288 с.
3. Кісарчук З. Г. Соціокультурні чинники становлення сучасної парадигми психотерапевтичної допомоги особистості : монографія / З. Г. Кісарчук, Л. О. Гребінь, Т. С. Гурлева, І. А. Данилевський, Н. П. Демидюк ; [ред.: З. Г. Кісарчук]. К. : Імекс, 2012. 275 с.
4. Кісарчук З. Г. Теорія і технології застосування сучасних підходів до психотерапії у вітчизняних соціокультурних умовах : монографія / З. Г. Кісарчук, Я. М. Омельченко, Г. І. Онищенко, Г. П. Лазос, Л. О. Гребінь, Т. П. Юрченко, Т. С. Гурлева, Н. Ю. Журавльова, Н. П. Демидюк, О. І. Єрмусевич, Л. І. Литвиненко, Б. В. Плєскач, І. А. Данілевський, В. С. Уркаєв; ред.: З. Г. Кісарчук; НАПН України, Ін-т психології ім. Г.С. Костюка. Київ : Імекс, 2014. 267 с
5. Лозова О. М. Методологія психосемантичних досліджень етносу: монографія. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2011.176 с.

6. Bondarenko, A. F. Socio-Cultural Competence of a Present-Day Counselor: Current Prospects and Future Challenges / A. F. Bondarenko, S. L. Fedko // *Psykholinhvistyka. Psykholyngvistika. Psycholinguistics* : [zb. nauk. prats DVNZ «Pereiaslav-Khmelnytskyi derzhavnyi pedahohichnyi universytet imeni Hryhoriia Skovorody». –Pereiaslav-Khmelnytskyi : FOP Dombrovska Ya. M., 2017. Vyp. 21(1). 214 s.
7. Korn L. Multicultural Counseling Workbook: Exercises, Worksheets & Games to Build Rapport with Diverse Clients Paperback. NY: PESI Publishing & Media; Csm, 2015. 225 p
8. Ponterotto J. G. CaasJ.M., SuzukiL.A., AlexanderCh.M. Handbook of Multicultural Counseling. SAGE Publications, Inc., 2010. 848 p.
9. Sommers-Flanagan J., SommersFlanaganR. Counseling and Psychotherapy Theories in Context and Practice: Skills, Strategies, and Techniques. 2 ed. Wiley, 2012. 592p.
10. Zalaquett C. P., Iwey M. B. Intentional interviewing and counseling: facilitating client development in a multicultural society. NY: Cengage Learning, 2013. 504 p.

Допоміжна

1. Афанасьєва Н.Є. Психологія консультування фахівців екстремального профілю діяльності : автореф. дис. ... д-ра психол. наук : 19.00.01 / Н.Є. Афанасьєва; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. Київ, 2018. 36 с.
2. Мілорадова Н. Е. Застосування метафоричних асоціативних карт для психотерапії та психопрофілактики посттравматичних стресових розладів. *Психологічні технології в екстремальних видах діяльності* : матеріали VIII міжнар. наук.-практ. конф. (Донецьк, 27 квіт. 2012 р.). Донецьк : Донец. юрид. ін.-т, 2012. С. 108–111.
3. Мілорадова Н. Е. Метафоричні асоціативні карти як інструмент психокорекції та психопрофілактики посттравматичних стресових розладів. *Вісник Національного університету оборони України*. 2012. № 4 (29). С. 207–211.
4. Петрова І., Чанхїєва Ф. Етичні підстави крос-культурних комунікацій в умовах глобалізації. *Економічний часопис*. 2011. № 22. С. 108–117.
5. Чиркова Т. І. Сучасні методи, що становлять основу вітчизняного крос-культурного консультування. *Теоретичні і прикладні проблеми психології*. 2019. Т. 2. №3(50). С. 132-146.
6. Чиркова Т.І. Етнопсихологічні особливості інтернаціональних шлюбних пар у практиці сімейного консультування. *Актуальні проблеми психології*. 2019. Том I. Випуск 51. С. 49-53.
7. Allik J. Bibliometric Analysis of the First Journal of Cross-Cultural Psychology During the First Ten Years of the New Millennium. *Journal of CrossCultural Psychology*. 2013. Vol. 44(4). P. 657–667.
8. Bondarenko A. F., Fedko S. L. Socio-Cultural Competence of a Present-Day Counselor: Current Prospects and Future Challenges. *Психолінгвістика. Психолінгвістика. Psycholinguistics* : зб. наук. праць

ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». Переяслав-Хмельницький: ФОП Домбровська Я. М., 2017. Вип. 21(1). С. 23-40

9. Miloradova, N., Mohylova, N., Bereza, N., Kushch, Y., Vakal, Y. Emotional burnout syndrome: prevention, peculiarities of counseling in the realities of large-scale military aggression (Ukrainian experience) (2023) Synesis, 15(4), 421-437

10. Suwa M., Suzuki K. The phenomenon of “hikikomori” (social withdrawal) and the sociocultural situation in Japan today. Journal of Psychopathology. 2013. No. 19. P. 191–198.

11. Vasquez M. J. Ethics in Multicultural Counseling Practice: Handbook of Multicultural Counseling. SAGE Publications, Inc., 2010. P. 189–200.

12. Yang K-Sh. Indigenous Psychology, Westernized Psychology, and Indigenized Psychology: A Non-Western Psychologist's View. Chang Gung Journal of Humanities and Social Sciences. 2012. Vol.5(1). P. 1–32.

Інформаційні ресурси в Інтернеті:

1. Основи реабілітаційної психології: подолання наслідків кризи. Навчальний посібник. Том 1. / Загальна редакція: Н. Пророк. Київ : ОБСЄ, 2018. 208 с. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/a/a/430805.pdf>

2. Основи реабілітаційної психології: подолання наслідків кризи. Навчальний посібник. Том 2. / Загальна редакція: Л. Царенко. Київ. : ОБСЄ, 2018. 240 с. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/a/c/430829.pdf>

3. Основи реабілітаційної психології: подолання наслідків кризи. Навчальний посібник. Том 3. / Загальна редакція: Л. Гридковець. Київ : ОБСЄ, 2018. 236 с. URL: <https://www.osce.org/uk/project-coordinator-in-ukraine/430841>

4. Бондаренко Н. П'ять каменів зіткнення ефективної кроскультурної комунікації. 2020. URL: <http://blogtrenera.ru/blog/pyat-kamnej-223-pretknoveniya-effektivnoj-krosskulturnoj-kommunikacii.html>

5. Поняття акультурації та учасники міжкультурних взаємодій. зарубіжний досвід у вирішенні соціологічної проблеми мультикультуралізму <https://imht.ru/uk/motivaciya/ponyatie-akkulturacii-i-uchastniki-mezhkulturnyh-vzaimodeistvii.html>.

6. Якимчук Б.А., Якимчук І.П. Основи психологічного консультування (лекційний курс). Умань: ПП Жовтий О. О., 2013. 204 с. URL: <http://dspace.udpu.edu.ua/bitstream/6789/281/1/konsyltyvania.pdf>